

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології і соціальної роботи
Кафедра логопедії та спеціальних методик

Дипломна робота
магістра

з теми: **«СЮЖЕТНО-РОЛЬОВІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ
ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ З ЗАГАЛЬНИМ
НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ»**

Виконала: студентка 2 курсу
групи KorLs1-M20z
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Савлук Юлія Миколаївна

Керівник:
Гаврилова Н.С.,
кандидат психологічних наук,
професорка

Рецензент:
Бугера Ю.Ю.,
кандидат педагогічних наук,
доцент

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ СЮЖЕТНО- РОЛЬОВИХ ІГОР ЯК ЗАСОБУ РОЗВИТКУ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ІЗ ЗНМ.....	7
1.1. Розвиток діалогічного мовлення в онтогенезі.....	7
1.2. Характеристика діалогічного мовлення дітей із ЗНМ.....	17
1.3. Вплив сюжетно-рольової гри на діалогічне мовлення дітей із ЗНМ.....	24
Висновки до розділу 1.....	33
РОЗДІЛ 2. ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗНМ ЗАСОБАМИ СЮЖЕТНО- РОЛЬОВИХ ІГОР.....	35
2.1. Діагностика діалогічного мовлення старших дошкільників.....	35
2.2. Шляхи формування діалогічного мовлення у дітей із ЗНМ засобами сюжетно- рольових ігор.....	52
2.3. Аналіз результатів дослідження.....	63
Висновки до розділу 2.....	71
ВИСНОВКИ.....	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	76
ДОДАТКИ.....	85

ВСТУП

Розвиток мовлення є одним із найважливіших завдань сучасної дошкільної освіти. Це зазначено у Законі України «Про дошкільну освіту» та Базовому компоненті дошкільної освіти. Базовий компонент дошкільної освіти визначає вимоги до життєвої й соціальної компетентності дітей шестирічного віку як інтегрованого результату процесу загальної й спеціальної підготовки до навчання в школі [33]. Процес підготовки до навчання в школі дітей дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення (далі ЗНМ) передбачає як формування мовленнєвої, так і комунікативної компетентності.

Дошкільний вік є найбільш сензитивним періодом для засвоєння загальноприйнятих форм комунікації і правил поведінки серед людей. У дошкільний віковий період дитина оволодіває соціальним простором людських відносин через спілкування з дорослими, а також через ігрові та реальні відносини з однолітками. В ході спілкування у дитини формується комунікативно - мовленнєві вміння і навички: вступати в контакт, встановлювати і підтримувати взаємини, розуміти партнера, формуються і розвиваються засоби комунікації. Відсутність або дефіцит діалогічного спілкування веде до різного роду спотворень особистісного розвитку, зростання проблем взаємодії з оточуючими людьми, появи серйозних складнощів в умінні адаптуватися до життєвих ситуацій.

Таким чином, роль діалогічного спілкування важко переоцінити.

Діалогічне мовлення як наукова проблема розглядалася у доробках В.Захарченко, Н.Луцан, Е.Пелихата, В.Скалкіна, Г.Чулкової. Вплив гри на мовленнєвий розвиток дітей висвітлено у працях Н.Водолаги, В.Захарченко, Г.Люблінської.

Варто відзначити, що частково питання розвитку діалогічних умінь дітей розглядалися в дослідженнях, присвячених формуванню комунікативних умінь

або комунікативної компетентності дітей, С. Проняєва, С.Привалова, Л. Дубініна.

Незважаючи на численні розвідки, питання формування діалогічного мовлення у дітей з ЗНМ засобами сюжетно-рольових ігор досліджено недостатньо.

Спираючись на актуальність, ми обрали наступну тему магістерського дослідження: *«Сюжетно-рольові ігри як засіб формування діалогічного мовлення дітей із загальним недорозвитком мовлення»*.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та практично перевірити особливості формування діалогічного мовлення засобами сюжетно-рольових ігор у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ.

Завдання дослідження:

1. На підставі теоретичного аналізу визначити стан розробленості заданої проблеми.
2. Дослідити рівні сформованості діалогічного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ;
3. Описати ефективні шляхи формування діалогічного мовлення у дітей із ЗНМ засобами сюжетно-рольових ігор.

Об'єкт дослідження – процес формування мовлення у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ.

Предмет дослідження – особливості формування діалогічних умінь у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ засобами сюжетно-рольових ігор.

Методи дослідження: теоретичні – аналіз, синтез, узагальнення та конкретизація наукової літератури з проблеми розвитку діалогічного мовлення; емпіричні – педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний); статистичні – якісний та кількісний аналіз результатів дослідження.

Теоретична значимість дослідження полягає в тому, що його результати дозволяють підтвердити наявні теоретичні уявлення про особливості діалогічного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвиненням мовлення.

Практична значимість полягає в тому, що висновки та результати дослідження можуть бути застосовані в роботі логопедів та вихователів з дітьми дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження було апробовані у публікації “Формування діалогічного мовлення у дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення (ЗНМ) старшого дошкільного віку засобами сюжетно-рольової гри”.

Структура дослідження. Магістерська робота складається із двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Список використаних джерел включає 85 найменувань.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило провести узагальнення та сформулювати такі висновки:

1. З'ясовано, що діалогічне мовлення – це форма мовлення, що передбачає обмін висловлюваннями між двома і більше мовцями, відбувається у конкретній ситуації спілкування з використанням вербальних та невербальних засобів спілкування (міміко-проксемічних та, жестових). Розвиток діалогічного мовлення у дітей - це складний багаторівневий процес, що формується за участі спілкування з оточуючими при достатній сформованості біологічних передумов. За нормо-типового мовленнєвого розвитку діти до п'яти років в процесі ведення діалогу уже користуються розгорнутим фразовим мовленням, різними конструкціями простих та складних речень. При цьому відбувається подальше удосконалення уміння ведення діалогу. Дитина до початку навчання у школі повинна уміти активно брати участь в бесіді, розмові, давати розгорнутий і досить повний аналіз предмета або явища, відповідати на запитання відповідно до змісту сказаного. Це визначає успішність її адаптації в школі та успішність навчання. Дошкільники найбільше вчать будувати діалоги в грі, освоюючи правила мовного етикету. Дітям цього віку притаманний інтерес до гри і саме це стимулює їх користуватися прямим і непрямим мовленням, використовувати як коротку, так і розгорнуту форму висловлювання, вести активний пошук відповідних змісту ситуації слів та фраз.

2) Недоліки у формуванні діалогічного мовлення у дітей із загальним недорозвиненням мовлення, в основному, обумовлені порушенням у них засобів спілкування. Для них є характерним застосування простих речень, обмежений словниковий запас, поліморфне порушення вимови звуків мовлення, аграматизми в експресивному мовленні, недостатня точність розуміння сказаного, що призводить до порушень комунікативної діяльності. При цьому

ускладнюється процес міжособистісної взаємодії дітей і створюються серйозні проблеми на шляху їх навчання. Рівень засвоєння усіх сторін мовлення є важливою умовою розвитку діалогічного мовлення, і в той же час існує зворотня закономірність, оскільки активне використання діалогічного мовлення сприяє формуванню усіх сторін мовлення у дитини, забезпечує актуалізацію та закріплення окремих слів і синтаксичних конструкцій. Повноцінний розвиток діалогічного мовлення у дітей із ЗНМ можливий тільки при створення найсприятливіших умов для діяльності дитини у колективі однолітків і дорослих.

3. Сюжетно-рольові ігри це ігри, які придумують самі діти. У них відображаються знання, враження, уявлення про навколишній світ, відбувається їх умовне перетворення, відтворюються соціальні відносини між людьми засвоєні дітьми при спостереженні за дорослими. Саме в старшому дошкільному віці особливе значення для розвитку діалогічного мовлення дитини із ЗНМ має сюжетно-рольова гра, яка вимагає від дітей вміння домовлятися про те, яку хто роль буде виконувати, створювати умови для гри, спілкуватися відповідним чином, дотримуватися правил, погоджувати свої дії з діями інших учасників. В ході гри поступово формуються елементи навчальної діяльності. Основними джерелами інформації, що збагачують гру, є дитячі телепередачі, розповіді дорослих, поїздки та екскурсії, зміст художніх творів, відвідування театру, кіно, цирку та ін. Сюжетно-рольова гра надає позитивний вплив на розвиток зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку. В ході гри дитина вголос розмовляє з іграшкою, говорить і за себе, і за неї, наслідує голоси звірів. Рольова гра являє собою вправу для оволодіння навичками і вміннями як діалогічного так і монологічного мовлення в умовах міжособистісного спілкування. Сюжетно-рольові ігри сприяють формуванню і закріпленню діалогічних умінь. Чим вище рівень ігрової творчості дітей в грі, тим багатшим і різноманітнішим є діалог. Разом з тим, розвиток у дітей уміння користуватися різними виразами, дотримуватися правил поведінки в діалозі сприяє розвитку самої гри.

4) На констатувальному етапі експерименту за результатами діагностики діалогічного мовлення дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ були виявлені такі недоліки сформованості діалогічного мовлення як низький рівень розвитку діалогічного спілкування в дитячому колективі, мовленнєвих умінь і навичок мовленнєвого етикету.

Це спонукало до розробки програми формування діалогічного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ в сюжетно-рольовій грі.

В рамках програми проведення формувального експерименту були реалізовані два етапи роботи: підготовчий і основний. В процесі експерименту проведені цикли занять з розвитку діалогічного мовлення при застосуванні дидактичних ігор (робота парами) та сюжетно-рольових ігор.

Дидактична гра з парною взаємодією, як показала практика, є ефективним методом формування діалогічного мовлення у дітей, становлення «діалогічних відносин» між дітьми, уміння будувати висловлювання, міркувати. Емоційному комфорту дітей із ЗНМ сприяла дисциплінарна форма залучення і утримання уваги: різноманітні сюрпризні моменти, елементи костюма педагога і дітей.

Сюжетно-рольові ігри які застосовувалися в процесі експериментального навчання, відповідно до мети застосування, були поділені на п'ять груп: 1) для формування інтересу до партнера по спілкуванню; 2) для розвитку уміння входити в контакт, вести діалог; 3) для формування невербального спілкування; 4) для розвитку навичок взаємодії в групі; 5) для становлення тілесного контакту. Використовуючи ігри певного блоку, вирішувалися завдання розвитку діалогічного мовлення.

Напрямок підготовчого етапу було створення в групі позитивного мікроклімату, спрямованого на діалогічне спілкування дошкільників із ЗНМ.

На основному етапі робота проводилася у напрямках: збагачення предметно-розвиваючого мовленнєвого середовища в групі, формування розуміння змісту запитань, формування лексико-граматичних умінь при

формуванні висловлювань, розвиток самоорганізації в процесі проведення ігрової діяльності дітей із ЗНМ.

Під час проведення експерименту ми помітили якісні та кількісні зміни в діалогічному мовленні дошкільників із ЗНМ. У них з'явився глибший інтерес до взаємодії з однолітками в процесі здійснення сюжетно-рольової гри. Була відзначена загальна активність у спілкуванні дітей, прагнення до співпраці і взаємодії. При цьому саме застосування мовлення потребувало тривалішого терміну навчання.

Загалом, аналіз отриманих результатів дозволяє говорити про позитивну динаміку рівня розвитку діалогічного мовлення у дітей старшого дошкільного віку, що в свою чергу свідчить про ефективність сформованої програми. Вважаємо, що позитивна динаміка обумовлена комплексністю проведеної роботи на формувальному етапі експерименту.

Отже, реалізовані заходи на етапі формувального експерименту спрямовані на формування діалогічного мовлення у дітей дошкільного віку із ЗНМ засобами сюжетно-рольових ігор показали себе як ефективні завдяки: 1) створенню предметно-розвиваючого мовленнєвого середовища; 2) урахування вікових та індивідуальних особливостей дітей дошкільного віку із ЗНМ в процесі проведення логопедичної роботи; 3) впровадження комплексу сюжетно-рольових ігор у навчальний процес для досягнення взаємодії між дошкільнятами із ЗНМ та їхніми однолітками з нормо-типовим розвитком.

5) Проведене нами дослідження розкриває лише окремі аспекти розвитку діалогічного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ засобами сюжетно-рольових ігор. Питання достатньо широке і потребує ретельних наукових розвідок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бурова А. П. Організація ігрової діяльності дітей дошкільного віку / А. П. Бурова. –2-е вид. зі змін. та доп. – Тернопіль : Мандрівець, 2013. – 296 с.
2. Періг І.М. Нестандартність обдарованої дитини // І.М. Періг, Л.І. Федорчук / «НАУЧНЫЙ МИР» Научные труды SWorld, 2010. – Т. 8, №2. – С. 36-37.
3. Базовий компонент дошкільної освіти / Науковий керівник: А. М. Богущ. К.: Видавництво ДВ, 2012. 26 с.
4. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / Наук. кер. та заг. ред. О.Л.Кононко. 3 –тє вид., випр. К.: Світич, 2009. 430 с.
5. Федорова М.А. Сюжетно-рольова гра як засіб виховання моральних цінностей дошкільника / М.А.Федорова // Сталий розвиток : проблеми та перспективи / за заг. ред. О.А.Дубасенюк: зб. наук. праць.– Житомир: вид-во "Полісся", 2015. – С. 164-170.
6. Барна Х. Художньо-мовленнева діяльність у системі корекційної роботи з подолання мовленєвих порушень. Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія : Педагогіка та психологія. 2018. Вип. 2. С. 1-3.
7. Докторович, М. О. (2009). Соціальна компетентність як наукова проблема. Психологія і суспільство, 3, С. 144-147.
8. Біляєв О. Методика мови як наука. *Дивослово*. 2002. 11. С. 20-24
9. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. К. : Академія, 2004. 344 с.
10. Бенера В. Є., Маліновська Н. В. Теорія та методика розвитку рідної мови дітей : навч.-метод. посібн. за кредитно-модульною системою організації навчального процесу для студентів напряму підготовки 6.010101 «Дошкільна освіта». К.: Видавничий Дім «Слово», 2014. 384 с.

11. Білоус М. Робота з дітьми, які мають відхилення у мовленнєвому розвитку. Дефектолог. 2008. №7. С. 51–55.
12. Богачук Ю.В. Теоретико-методологічні засади розвитку мовлення дітей із загальним недорозвиненням мовлення засобами художньої літератури. URL <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/16370/1/Bogachuk.pdf> (Дата звернення: 16.09.2020).
13. Богачук Ю. В. Теоретико-методологічні засади розвитку мовлення дітей із загальним недорозвиненням мовлення засобами художньої літератури. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2015. Вип. 29. С. 16-21.
14. Богачук Ю.В. Проблема використання художньої літератури в спеціальних дошкільних закладах. *Науково-методичний журнал «Логопедія»*, 2016. № 9. С. 1–6.
15. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років. Монографія. К.: Видавничий Дім «Слово», 2004. 376 с.
16. Богуш А. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах / А. М. Богуш, Н. В. Гавриш, Т. М. Котик. К.: Божович Л.І. особистість і її формування в дитячому віці. СПб.: Питер, 2008. 400с.
17. Видавничий Дім «Слово», 2006. 304 с.
18. Богуш А. М. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи. Навчально-методичний посібник. К.: Видавничий Дім «Слово», 2008. 256 с.
19. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. : В. Т. Бусел. К. : Ірпінь: ВТФ «Перун», 2007. 1736 с.

20. Куренкова, А. В., Бондаренко, Ю. А. (2016) Аналіз проблеми соціальної компетентності в теорії освіти. Збірник наукових праць «Педагогічні науки», 73, Том 2, С. 26-31.
21. Гавриш Н. В. Розвиток мовленнєвотворчої діяльності в дошкільному дитинстві : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02. К., 2002. 438 с.
22. Глухов В. П. Психолінгвістика. Теорія мовної діяльності. Москва : АСТ, 2007. 223 с.
23. Миронова, С. П. (2014). Методика корекційної роботи при порушеннях пізнавальної діяльності. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. 463 с.
24. Синьов, В. М., Матвєєва, М. П., Хохліна, О. П. (2008). Психологія розумово відсталої дитини. К.: Знання. 146с.
25. Англійська для малят : Комплект наочних посібників для дошкільних закладів і початкової школи. – Х. : Вид-во «Ранок». – 2007. – 12 с.
26. Бутова А. П. Організація ігрової діяльності дітей дошкільного віку / А. П. Бутова. –2-е вид. зі змін. та доп. – Тернопіль : Мандрівець, 2013. – 296 с.
27. Дібрівна Т. В. Розвиток мовлення дошкільників. Педагогічний вісник. 2003. № 3. С. 57–59.
28. Дошкільна лінгводидактика: словник-довідник / упоряд. А. М. Богущ, К. Л. Крутій. Запоріжжя: ЛІПС, 2014. 200 с.
29. Карабаєва І. І. Пісок як матеріал для розвитку творчості і навчання / І.І.Карабаєва //Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2010. – № 4. – С. 21–25.
30. Карабаєва І. І. Формуємо у вихователів мультисенсорний підхід до організації освітнього процесу / Ірина Карабаєва // Виховательметодист дошкільного закладу. – 2013. – № 2. – С. 33–39.
31. Карабаєва І. І. Розвиток уяви та творчого фантазування / Ірина Карабаєва // Практичний психолог. Дитячий садок. – 2013. – № 10. – С 29–37.

32. Карасьова К. В., Піроженко Т. О. Світ дитячої гри / Катерина Карасьова, Тамара Піроженко. – К.: Шк. світ, 2010. – 128 с. Закон України «Про дошкільну освіту». URL: zakon.rada.gov.ua/go/2628-14 (Дата звернення: 02.10.2019)
33. Заплатна С. М. Історичний аспект вивчення проблеми загального недорозвинення мовлення у дітей. Теорія і практика сучасної логопедії. Київ : Актуальна освіта, 2006. С.19-30.
34. Заплатна С. М. Особливості логопедичної роботи з формування складової структури слів у дітей із загальним недорозвиненням мовлення. Актуальні проблеми сучасної логопедії: Матеріали конференції. К.: РВЦ КПДЮ, 2007. (Серія «Столична освіта»). С. 38 – 45.
35. Карасьова К. В., Піроженко Т. О. Ігровий простір дитини / Катерина Карасьова, Тамара Піроженко. – К.: Шк. світ, 2011. –128 с.
36. Карасьова К. В., Піроженко Т. О. Самодіяльні ігри дитини / Катерина Карасьова, Тамара Піроженко. – К.: Шк. світ, 2010. – 128 с.
37. Калмикова Л. О. Психологія формування мовленнєвої діяльності у дітей дошкільного віку. Київ : Фенікс, 2008. 497с.
38. Піроженко Т. О. Особистість дошкільника – перспективи розвитку: навчально-методичний посібник / Т. О. Піроженко. – Тернопіль.: Мандрівець, 2010. – 136 с.
39. Карасьова К.В. Світ дитячої гри. К.: Шк. Світ, 2010. 128 с.
40. Карасьова К. В. Самодіяльні ігри дитини. К. : Шк. світ, (Бібліотека «Шкільного світу»), 2011. 128 с.
41. Касілова Л. С. Корекційно-розвивальна робота з дітьми із загальним недорозвитком мовлення. Таврійськ. вісн. освіти. 2013. № 3. С.56-60.
42. Скарбничка ігор і віршованої мозаїки для дітей раннього та дошкільного віку: навч. метод. посібник / Упоряд. Г. І. Іванюк [та ін.]. За ред. Г. І. Іванюк. –К. : Сім кольорів, 2009. – 240 с.

43. Конопляста С. Ю., Сак Т. В. Логопсихологія: навч. посіб. / за ред. М. К. Шеремет. Київ : Знання, 2010. 239 с.
44. Соловійова Л. Вивчаємо довільну поведінку дітей дошкільного віку / Людмила Соловійова // Практичний психолог: Дитячий садок. – 2015. – № 9. – С. 12–21.
45. Крутій К. Л. Діагностика мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. Запоріжжя : ЛПКС, 2005. 208 с.
46. Кудикіна Н.В. Ігрова діяльність дітей: теоретичні основи й методика педагогічного керівництва. Її величність ГРА: теорія і методика організації дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: зб. статей / за ред. Г.С.Тарасенко. Вінниця: ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського, 2009. С.8-21.
47. Шкваріна Т.М. Англійська мова для дітей дошкільного віку: програма, методичні рекомендації / Тетяна Шкваріна // К. : Шкільний світ. – 2008. – 112 с.
48. Говорун Т.В. Соціалізація статі як психологічна проблема // Педагогіка і психологія. Інформаційний бюлетень АПН України. Вип.2.- К., 2001. - С. 5-13.
49. Кравець В.П. Гендерна педагогіка: Навч. посібник / В.П. Кравець. - Тернопіль: Джура, 2003. – 416 с.
50. Гриньова В. М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний та методичний аспекти) : монографія / В. М. Гриньова. – Харків : Основа, 1998. – 300 с.
51. Пальшкова І.О. Формування професійно-педагогічної культури майбутнього вчителя початкової школи: практико-орієнтований підхід : автореф. дис. здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / І.О. Пальшкова. – Одеса – 2009. – 40 с.

52. Психогімнастика у початковій школі / Упоряд. О. А. Атемасова. – Х. : Вид-во «Ранок», 2010. – 160 с.
53. Лингводидактический энциклопедический словарь/ А. Н. Щукин. М.: Астрель: АСТ: Хранитель, 2007. 746 с.
54. Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін. К.: ВЦ «Академія», 1997. 752 с.
55. Лисина М.И. Общение и речь. Развитие речи у детей в общении со взрослыми. URL: <https://www.twirpx.com/file/416975/> (дата звернення: 2.09.2020)
56. Логопедія : підручник / За ред. М. К. Шеремет. К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. 376 с.
57. Любашина В. В. Розвиток діалогічного мовлення старших дошкільників засобами ігрової діяльності. Педагогічний дискурс. Вип. 10. С. 301-305
58. Усик Д. Дослідження факторів та компонентів механізму перетворення в сюжетно-рольовій грі у старших дошкільників / Д. Усик // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка: зб. наук. праць. – Серія: Психологічні науки. – Чернігів: ЧДПУ, 2006. – Вип. 41. – Том 2. – С. 162–165.
59. Марченко І. С. Особливості мовленнєвої активності дітей молодшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення. Логопедія. 2015. №6. С.51- 58.
60. Павелків Р. В. Дитяча психологія: Навч. посіб. К.: Академвидав, 2008. 432 с.
61. Усик Д. Розвиток внутрішнього механізму саморегуляції поведінки через залучення дітей до сюжетно – рольової гри і оволодіння ними психологічним механізмом – перетворення / Д. Усик // Науковий вісник Чернівецькому університету. – Чернівці: Чернівецький національний університет, 2011. – Вип. 536. – С. 164–171.

62. Панфилова М. А. Игротерапия общения. Тесты и коррекционные игры. Москва : ГНОМ и Д, 2008. 160 с.
63. Поніманська, ТІ., 2013. Дошкільна педагогіка, Альма-матер, 2-ге доповнення, Київ : Академвидав, 464 с.
64. Хардіна Н. Емоційно-експресивні вправи / Н. Хардіна // Дошкільне виховання. – 2004. – № 10. – С. 17.
65. Рібцун Ю. В. Науково методичне забезпечення реалізації спеціальної освіти дітей із ЗНМ. Логопед. 2011. № 8 (8) серпень. – С.4-11.
66. Рібцун Ю. В. Вивчення моторної функції молодших дошкільників із ЗНМ. Дефектологія. 2006. № 1. С. 44-48.
67. Розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку : навч. посіб. для студ. пед. вищ. навч. закл. / упоряд. Л. О.Калмикова, Н. В. Харченко, С. Д. Дем'яненко та ін. Київ : Видавництво «ПП Медведєв», 2007. 300 с.
68. Вихор С. Т. Гендерне виховання учнів старшого підліткового та раннього юнацького віку: автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / С. Т. Вихор. – Тернопіль, 2005. – 23 с.
69. Словник лінгвістичних термінів. URL http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id=191796
(дата звернення: 15.10.2020)
70. Соботович Є. Ф. Психолінгвістична періодизація мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. Теорія і практика сучасної логопедії. Вип. 1. Київ : Актуальна освіта, 2004. С.7–35.
71. Говорун Т. В. Гендерна психологія: навчальний посібник / Т. В. Говорун, О. М. Кікінежді. – К. : Видавничий центр «Академія», 2004. – 308 с.
72. Кікінежді О. Гендерне виховання змалку / О. Кікінежді // Дошкільне виховання. – 2006. – №2. – С. 3-6.
73. Луценко О. А. Гендерна освіта й педагогіка / О. А. Луценко // Основи теорії гендеру: навчальний посібник. – К. : «К.І.С.», 2004. – С. 476-503.

74. Тищенко В. В. Ієрархія фонематичних процесів в онтогенезі дитячого мовлення. Теорія і практика сучасної логопедії. Вип.4. Київ : Актуальна освіта, 2007. С.3-18.
75. Тищенко В. В. Методика формування ймовірного прогнозування в мовленнєвій діяльності дошкільників із ЗНМ. Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова: Серія 19: Корекційна педагогіка та психологія. Випуск 21. 2012. С.266- 271.
76. Тищенко В. В. Загальний недорозвиток мовлення: перспективи подальших досліджень. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Серія соціально-педагогічна. Том 2. 2013. С.396-405.
77. Томич Л. Концептуальні основи проектування корекційно-розвивального середовища для дітей з порушеннями психофізичного розвитку в умовах дошкільного навчального закладу. Пріоритети нової особистісно-орієнтованої парадигми дошкільної освіти в Україні : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., (м. Умань, 7-8 жовтня 2010 р.). Умань, 2010. С.22-24.
78. Міщик Л. І. Актуальність гендерного підходу в освіті / Л. І. Міщик // Проблеми освіти : науково-методичний збірник. – К., 2002. – Вип. 27. – С. 118–127.
79. Формування статево-рольової поведінки у дошкільників / уклад. О. В. Кулаченко, І. В. Молодушкіна. – Х., 2012. – С. 178.
80. Базовий компонент дошкільної освіти // Дошкільне виховання. – 2012. – № 7.-С. 4-19.
81. Богущ А. Вектор наступності державних стандартів дошкільної і початкової освіти / А. Богущ // Дошкільне виховання. – 2007. – № 7. – 584 с.
82. Кононко О. Л. Плекаймо культуру потреб дитини /О. Л. Кононко // Дошкільне виховання. – 2013. – №5 . – 384 с.

83. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : навч. посіб. / Т. І. Поніманська.
– К. : Вид-во «Ліра-К», 2013. – 464 с.